

можуть бути представлені як система здібностей людини для усунення протиріччя особистості з життєвим середовищем, подолання несприятливих життєвих обставин шляхом трансформації ціннісно-сислового виміру особистості, що задає її спрямованість і створює основу для самореалізації. Наше дослідження присвячене питанням активізації особистісних ресурсів як засобу подолання психологічної кризи, що є важливим аспектом діяльності практичного психолога. Подальші перспективи своєї роботи ми вбачаємо у необхідності розробки та апробації тренінгової програми, спрямованої на активізацію особистісних ресурсів підлітків для подолання пубертатної кризи.

Лісневська А. О.

ОЧІКУВАННЯ СТУДЕНТІВ ІЗ РІЗНИМИ ЕМІГРАЦІЙНИМИ НАСТРОЯМИ ЩОДО ЗМІН СВОГО МАТЕРІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА

В останні роки проблема еміграції українських громадян за кордон, особливо молоді, набуває загрозливих масштабів. За даними Центру незалежних соціологічних досліджень «ОМЕГА» (2016 р.) близько 55% опитаних молодих осіб є потенційними емігрантами. Серед цілої низки чинників, які спонукають молодь виїзжати за кордон, особливе місце посідають економічні. Виявлено, що саме прагнення покращити якість свого життя і пошук комфорту спонукає громадян шукати шляхи самореалізації в інших країнах (Ю. Зінченко, О. Зотова, О. Плющ). Для того щоб поглибити знання про роль економічних чинників у детермінації еміграційних настроїв, було вирішено розкрити очікування студентів щодо змін свого матеріального становища в найближчий час і в більш віддаленому майбутньому в рамках вивчення суб'єктивного економічного благополуччя студентської молоді.

У дослідженні (2017 р.) взяли участь студенти 4-го, 5-го та 6-го курсів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (n=90 осіб, вік 20-24 роки).

Інтерес до студентів старших курсів був зумовлений тим, що в найближчий час вони закінчують навчання і будуть змушені облаштувати своє життя.

Для розкриття відрефлексованих очікувань студентів щодо змін їхнього матеріального становища, їх просили дати відповідь на два запитання: «Як Ви вважаєте, яким найімовірніше буде Ваше матеріальне становище через 3 роки (через 10 років)?». Для встановлення невідрефлексованих, пов'язаних з потребою-мотиваційною сферою особистості очікувань студентів щодо змін їхнього матеріального становища, було використано Тест колірних ставлень О. Еткінда (скорочена форма). Студентів просили обрати один із восьми кольорів Люшера, який найбільш точно характеризує їхні очікування щодо змін матеріального становища через 3 роки і через 10 років. Наприкінці студентів просили дати відповідь на запитання: «Якби у Вас була можливість виїхати на постійне місце проживання до якоїсь іншої країни, Ви: 1) не виїхав би в жодному разі; 2) найімовірніше, не виїхав би; 3) важко відповісти; 4) найімовірніше, виїхав би; 5) виїхав би обов'язково». Залежно від обраної відповіді студентів було розділено на три групи: студенти, які не припускають можливості еміграції (варіанти 1 і 2), студенти, які не визначилися щодо еміграції (варіант 3), студенти, які припускають можливість еміграції (варіанти 4 і 5).

Аналіз відповідей на запитання щодо змін матеріального становища через 3 роки показує, що найбільш оптимістичні очікування властиві студентам, які не припускають можливості еміграції: у своїх відповідях 85% респондентів цієї групи відмітили, що їхнє матеріальне становище імовірно покращиться. Серед студентів, які не визначилися щодо еміграції, частка тих, хто має оптимістичні очікування, складає 61,5%, серед студентів, які припускають можливість еміграції, – 45,6%. Частина студентів вважає, що через 3 роки їхнє матеріальне становище суттєво не зміниться, залишиться на тому ж рівні: це 38,6% респондентів, які припускають можливість еміграції, і 23,1% респондентів, які не визначилися щодо еміграції. Решта відповідей відображає песимістичні очікування або неможливість передбачення змін.

Зміст частини відповідей дозволяє визначити очікування студентів щодо рівня їхнього матеріального становища. На високий або вище середнього рівень розраховують 42,8% тих, хто не припускає можливості еміграції, 11,5% тих, хто не визначився щодо еміграції, і 10,5% тих, хто припускає можливість еміграції; на середній рівень – 14,3%, 26,9%, 26,3% студентів трьох вказаних груп відповідно; на нижче середнього або низький рівень – 2%, 7,7%, 12,3% студентів відповідно. Високий та вище середнього рівень відображає сподівання студентів на те, що вони житимуть в достатку, не відчуватимуть нестачі в грошах, зможуть задовольняти всі свої потреби (оренда квартири, подорожі тощо), пов'язані з бажанням жити самостійно, мати необхідні матеріальні блага; середній рівень – що вони матимуть стабільний прибуток, зможуть заощаджувати, самі себе забезпечувати, купувати товари середньої ціни; нижче середнього і низький рівень – що вони задовольнятимуть свої мінімальні фінансові запити, зможуть жити на рівні прожиткового мінімуму.

Зміст частини відповідей розкриває локус суб'єктивного контролю студентів щодо змін їхнього матеріального становища: серед них переважають ті, які відображають внутрішній локус. Студенти сподіваються покращити своє матеріальне становище через докладання максимуму зусиль, особистісне зростання, творчість, відкриття власного бізнесу, пошук добре оплачуваної роботи, набуття професійного досвіду, кар'єрне просування. Відповідно, та частина відповідей, яка розкриває зовнішній локус, вказує на сподівання студентів на сприятливий збіг обставин, який дозволить їм влаштуватись на постійну роботу, зайняти більш-менш вигідну посаду та який сповільнить погіршення економічної ситуації в країні.

Аналіз невідрефлексованих очікувань студентів щодо зміни їхнього матеріального становища через 3 роки показує, що в студентів, які не припускають можливості еміграції, переважають червоний, жовтий, фіолетовий кольори, у студентів, які не визначилися щодо еміграції, – зелений, жовтий, фіолетовий кольори, у студентів, які припускають можливість еміграції, – зелений, червоний, жовтий, фіолетовий кольори. Отже, студенти всіх трьох груп мають дещо нереалістичні,

занадто оптимістичні очікування щодо покращення свого матеріального становища, готові проявляти активність, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, ініціативність, орієнтуватись не лише на результат, але й на процес діяльності.

Аналіз відповідей на запитання щодо змін матеріального становища через 10 років вказує на те, що переважна більшість студентів усіх трьох груп сподівається, що їхнє матеріальне становище буде кращим, ніж тепер: 85,7% студентів, які не припускають можливості еміграції, 84,6% студентів, які не визначилися щодо еміграції, і 71,9% студентів, які припускають можливість еміграції. Решта відповідей – це відповіді, які було віднесено до категорій «суттєво не зміниться, залишиться на тому ж рівні», «важко передбачити зміни». Не було зафіксовано відповідей, які вказували б на песимістичні очікування студентів щодо змін їхнього матеріального становища.

Та частина відповідей, яка дає змогу розкрити очікування студентів щодо рівня їхнього матеріального становища, показує, що на високий або вище середнього рівень сподіваються 14,3% тих, хто не припускає можливості еміграції, 30,8% тих, хто не визначився щодо еміграції, і 28,1% тих, хто припускає можливість еміграції; на середній рівень розраховують 57,1%, 61,5% та 40,4% студентів трьох вказаних груп відповідно. На нижче середнього або низький рівень матеріального становища очікують тільки ті студенти, які припускають можливість еміграції: їх частка складає 17,5%.

Аналіз змісту відповідей розкриває розуміння студентами високого, вище середнього рівня матеріального становища. Типовим є детальний опис того, що студенти сподіваються мати через 10 років: власний будинок або квартира, машина, предмети розкоші, відпочинок за кордоном, різні сучасні матеріальні блага. Відповідно, студенти розраховують, що вони працюватимуть на престижній роботі, матимуть стабільно високий прибуток, задовольнятимуть всі свої потреби та потреби своєї сім'ї. Середній рівень матеріального становища характеризують відповіді, де вказується стабільна робота, достойна зарплата, кар'єрне зростання, можливість забезпечити себе і свою сім'ю, купляти необхідні речі, робити заощадження,

відкладати на дорогі речі; нижче середнього, низький рівень – відповіді, де висловлюється занепокоєння, що рівень добробуту не зміниться, а то й погіршиться.

Серед відповідей, які дозволяють визначити локус суб'єктивного контролю, переважають ті, які відображають внутрішній локус. Студенти зазначають, як саме вони сподіваються покращити своє матеріальне становище: бажання заробляти більше, престижна робота, власний бізнес, реалізація свого професійного потенціалу, творчість, отримання відсотків від капіталовкладень, вдале заміжжя. Єдиний виняток – студенти, які припускають можливість еміграції. У цій групі зафіксовано приблизно таку ж саму частку відповідей, які свідчать про зовнішній локус контролю. Як правило, студенти вказують на неможливість покращити своє матеріальне становище через несприятливу економічну ситуацію в країні.

Аналіз невідрефлексованих очікувань студентів щодо зміни їхнього матеріального становища через 10 років показує, що студенти, які не припускають можливості еміграції, віддали перевагу жовтому і сірому кольорам; студенти, які не визначилися щодо еміграції, – зеленому та червоному кольорам; студенти, які припускають можливість еміграції, – зеленому й жовтому кольорам. Отже, студенти, які не припускають можливості еміграції, прагнуть захищеності, стабільності в матеріальному плані, зацікавлені передусім процесом, а не результатом діяльності, пасивні у досягненні цілей, пов'язаних із покращенням свого матеріального становища. Студенти двох інших груп спрямовані на значні досягнення в матеріальній сфері, готові проявляти активність, навіть агресивність при збільшенні своїх прибутків і покращенні добробуту.

Отже, можна зробити висновок про відмінності в очікуваннях студентів із різними еміграційними настроями щодо змін свого матеріального становища. Встановлено, що студенти, які не припускають можливості еміграції, мають нижчий рівень економічних домагань, але більше сподівань на покращення свого матеріального становища порівняно зі студентами двох інших груп. Найбільш песимістично налаштовані студенти, які припускають можливість еміграції: вони мають високий рівень економічних домагань, але не завжди вірять те, що здатні

суттєво змінити свій економічний статус. Проміжне положення між цими двома групами займають студенти, які не визначилися щодо еміграції. Але оскільки за рівнем своїх економічних домагань вони подібні до студентів, які орієнтовані на еміграцію, можна припустити, що в разі погіршення економічної ситуації в Україні, вони також можуть замислитися над тим, щоб залишити свою країну і виїхати за кордон.

Ляховець Л. О.

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК ПРО КРАСИВУ ЖІНКУ

У сучасному суспільстві спостерігається підвищений інтерес до соціальної психології жінок, обумовлений динамікою трансформації сформованих гендерних відносин і пов'язаних з ними економічних перетворень. Актуальності вивченню проблем сучасної жінки, зокрема, додають наступні чинники: зміна її соціального становища; декларація «жіночого погляду» на фундаментальні питання буття людини; зростання як громадського, так і наукового інтересу до «жіночих проблем» (однією з яких і виступають уявлення представників різної статі і віку про красиву жінку); крім того, переважна більшість існуючих досліджень, орієнтовані на розгляд вивчення жінки як об'єкта, а не суб'єкта уявлень про привабливість та красу.

На сучасному етапі розвитку психологічної науки явище жіночої краси вивчається вітчизняними вченими (Г. Аріна, С. Бугайова, А. Добролюбова, І. Ігнатенко, Н. Коваль, Р. Моляко, Д. Погонцева, О. Савенко, І. Фоменко та ін.) переважно у напрямках аналізу специфіки змісту та структури уявлень особистості про красу й привабливість; а зарубіжними вченими (Р. Баумейстер, Н. Левітов, Д. Майерс, Н. Расмі, В. Суемі, А. Фернхем, Д. Харкорт, А. Хергович та ін.) висвітлюються здебільшого соціально-психологічні й особистісні фактори формування сприйняття краси та привабливості у зовнішності людини.